

Επανάληψη στο 2ο Κεφαλαίο

2.1 Από την αγροτική κοινωνία στην κοινωνία της πληροφορίας και της γνώσης

2.1.1 Αγροτική κοινωνία

Αγροτικές ονομάζονται οι **κοινωνίες** που ζουν από την καλλιέργεια της γης. Η καλλιέργεια της γης προϋποθέτει την μόνιμη εγκατάσταση των ανθρώπων σε κάποια περιοχή. Η μόνιμη εγκατάσταση έγινε η βάση για να αναπτυχθούν οικισμοί με τείχη για προστασία από επιθέσεις άλλων κοινοτήτων, στοιχειώδες εμπόριο και στοιχειώδεις πολιτικές λειτουργίες.

Τέτοιοι μόνιμοι οικισμοί εμφανίστηκαν στην νεολιθική εποχή σε διάφορες περιοχές του πλανήτη, με διαφορετικές μορφές. Στην αρχαιότητα, μεγάλες αγροτικές κοινωνίες εμφανίστηκαν στην Μέση Ανατολή, την Αίγυπτο, την Νότια Αμερική (Αζτέκοι στο Μεξικό και Ίνκας στο Περού).

Στις **σύγχρονες ανεπτυγμένες κοινωνίες** (Ευρώπη, Η.Π.Α., Καναδάς, Αυστραλία) ο πληθυσμός που απασχολείται στη γεωργία έχει μειωθεί. Η εξέλιξη των γεωργικών εργαλείων οδήγησε στη βιομηχανική γεωργία. Το τρακτέρ και οι αλωνιστικές μηχανές αντικατέστησαν εκατοντάδες χιλιάδες εργάτες γης.

Στις **αναπτυσσόμενες χώρες** (τέτοιες βρίσκουμε στην Ασία, Αφρική, Λατινική Αμερική) όπου η καλλιέργεια της γης γίνεται ακόμη με παραδοσιακές μεθόδους, μεγάλο μέρος του πληθυσμού απασχολείται στη γεωργία. Αλλά και εκεί η εκμηχάνιση της αγροτικής παραγωγής είναι ταχύτερη.

2.1.2 Βιομηχανική κοινωνία

Εκβιομηχάνιση είναι η χρησιμοποίηση μηχανών στην παραγωγική διαδικασία. Η εκβιομηχάνιση είναι ο πυρήνας της βιομηχανικής επανάστασης, μιας μακρόχρονης και σύνθετης διαδικασίας τεχνολογικών μεταβολών στην παραγωγή των προϊόντων, τις συγκοινωνίες, την οικοδόμηση κτηρίων κτλ. Από τα μέσα του 18ου αιώνα, στη Βρετανία και στη συνέχεια στην Ευρώπη και την Βόρεια Αμερική, κατασκευάστηκαν μηχανές και χρησιμοποιήθηκε η δύναμη του νερού και του ατμού στην παραγωγική διαδικασία. Οι βιοτεχνίες, στις οποίες γινόταν μέχρι τότε η παραγωγή των διαφόρων προϊόντων, αντικαταστάθηκαν από τα εργοστάσια. Σχηματικά οι βασικές αλλαγές που έφερε η βιομηχανική επανάσταση είναι:

ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ	Χειροκίνητες μηχανές	Μικρές μηχανές σε μικρά εργαστήρια	Εργάτες ζουν σε χωριά και μικρές πόλεις

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ	Ατμοκίνητες μηχανές	Μεγάλες μηχανές σε μεγάλα εργοστάσια	Μεγάλοι εργατικοί πληθυσμοί συγκεντρώνονται γύρω από τα εργοστάσια και δημιουργούνται μεγάλες πόλεις
------------	---------------------	--------------------------------------	--

Αυτές οι εξελίξεις μετέβαλαν τη δομή της κοινωνίας. Έτσι, έγιναν αλλαγές στην οργάνωση της κοινωνίας, τους θεσμούς, τον τρόπο σκέψης των ανθρώπων. Αναλυτικά χαρακτηριστικά της Βιομηχανικής κοινωνίας:

α) Αστικοποίηση

Η βιομηχανική κοινωνία χαρακτηρίζεται από τη συγκέντρωση του πληθυσμού στις πόλεις. Η συγκέντρωση του πληθυσμού στις πόλεις ονομάζεται αστικοποίηση.

β) Αύξηση της προσδοκώμενης ζωής. Η εξέλιξη της ιατρικής και η βελτίωση των υλικών όρων ζωής αύξησαν την προσδοκώμενη ζωή.

γ) Αύξηση της παραγωγής προϊόντων – ζήτηση για νέα προϊόντα. Η βιομηχανία αύξησε θεαματικά την παραγωγή των προϊόντων, δημιουργώντας ταυτόχρονα μέσω της διαφήμισης νέες καταναλωτικές ανάγκες στους ανθρώπους. Οι νέες καταναλωτικές ανάγκες έφεραν νέες καταναλωτικές συνήθειες και κοινωνικά πρότυπα. Για παράδειγμα, στη δεκαετία του 1890 άρχισε η μαζική παραγωγή αυτοκινήτων.

δ) Ανάπτυξη εμπορίου και τραπεζών. Στις βιομηχανικές κοινωνίες αναπτύχθηκαν το εμπόριο και το τραπεζικό σύστημα που σήμερα κυριαρχούν σε παγκόσμιο επίπεδο.

ε) Ανάπτυξη βιομηχανίας – τομέα υπηρεσιών. Η πλειονότητα των εργαζομένων των βιομηχανικών κοινωνιών απασχολείται στη βιομηχανία και στον τομέα των υπηρεσιών (εμπόριο, τράπεζες κτλ.). Όλο και μικρότερο ποσοστό του πληθυσμού απασχολείται στη γεωργία, στην οποία εισάγονται σταδιακά μηχανές (εκβιομηχάνιση της γεωργίας).

στ) Αλλαγή στις κοινωνικές σχέσεις. Οι προσωπικές σχέσεις των κατοίκων των χωριών αντικαταστάθηκαν από τις απρόσωπες σχέσεις των κατοίκων των μεγαλουπόλεων.

2.1.3 Μεταβιομηχανική κοινωνία

Ο όρος επανάσταση δηλώνει την τομή, δηλαδή την ριζική αλλαγή των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών. Η βιομηχανική επανάσταση ήταν η δεύτερη μεγάλη τομή. Η ραγδαία ανάπτυξη των επιστημών και της τεχνολογίας συντελεί μια ακόμη μεγάλη κοινωνική μεταβολή, φέρνοντας στο προσκήνιο έναν νέο τύπο κοινωνίας: τη μεταβιομηχανική κοινωνία. Η απόσταση ανάμεσα στον **χρόνο εφεύρεσης** και τον **χρόνο χρήσης** ενός επιτεύγματος γίνεται όλο και μικρότερος. Αλλάζει η **αίσθηση του χώρου** και η **αίσθηση του χρόνου**. Ο χώρος μπορεί να παραμένει ο ίδιος, αλλάζει όμως ο χρόνος στον οποίο τον διατρέχει ο άνθρωπος. Οι χιλιομετρικές αποστάσεις ανάμεσα στις πόλεις, τις χώρες και τις ηπείρους δεν έχουν μειωθεί. Έχει μειωθεί, όμως, ο χρόνος που απαιτείται για την κάλυψή τους λόγω των σύγχρονων μέσων μεταφοράς (αεροπλάνο, τρένα υψηλών ταχυτήτων και αυτοκίνητα, σύγχρονοι αυτοκινητόδρομοι). Ανάλογα έχει μειωθεί

και ο χρόνος της επικοινωνίας. Ένα μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου μπορεί, μέσα σε ελάχιστα δευτερόλεπτα, να φτάσει από τον αποστολέα στον παραλήπτη ακόμη και αν αυτοί βρίσκονται σε διαφορετική ήπειρο. Η τεχνολογία μετουσιώθηκε ταχύτατα σε εφαρμογές και συσκευές που άλλαξαν την καθημερινή ζωή των ανθρώπων. Ο προσωπικός ατομικός ηλεκτρονικός υπολογιστής, οι ψηφιακοί δίσκοι ήχου και εικόνας, οι συσκευές αναπαραγωγής τους, το κινητό τηλέφωνο, το διαδίκτυο (internet) μεταμόρφωσαν την καθημερινότητά μας.

Στην μεταβιομηχανική κοινωνία, η βιομηχανία συνεχίζει να υπάρχει ως δραστηριότητα. Μεγαλώνει, όμως, **ο τομέας υπηρεσιών (εμπόριο, τράπεζες κτλ.) και ταυτόχρονα οι θέσεις εργασίας μειώνονται καθώς όλο και πιο πολύ αυτοματοποιημένα μηχανήματα αντικαθιστούν τα ανθρώπινα χέρια.** Η εισοδος της πληροφορικής στην ίδια τη βιομηχανία μετασχηματίζει τον τρόπο οργάνωσης και εργασίας της. Το εργοστάσιο ρυθμίζεται από υπολογιστές που οργανώνουν και κατευθύνουν κάθε φάση της παραγωγής του προϊόντος.

2.2 Βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας

α) Η εξάρτηση και υποτέλεια. Το ελληνικό κράτος δημιουργήθηκε με σχέσεις υποτέλειας και εξάρτησης από τις Μεγάλες Δυνάμεις του 19ου αιώνα.

β) Η καθυστερημένη βιομηχανική ανάπτυξη. Η βιομηχανική ανάπτυξη στη χώρα μας ήταν καθυστερημένη με αποτέλεσμα να εισάγει βιομηχανικά προϊόντα (αυτοκίνητα, τρακτέρ, μηχανές), χωρίς η ίδια να μπορεί να εξάγει αντίστοιχα. Αυτό επιβάρυνε, σε μεγάλο βαθμό, την ελληνική οικονομία. Έτσι, η οικονομική ανάπτυξη στην Ελλάδα στηρίχθηκε αναγκαστικά, στη ναυτιλία, τη μετανάστευση και τον τουρισμό.

γ) Η αστικοποίηση. Η αστικοποίηση δεν ήταν αποτέλεσμα της εκβιομηχάνισης, αλλά της διόγκωσης του τομέα των υπηρεσιών. Τεράστιοι πληθυσμοί εισέρρευσαν στην Αθήνα και σε άλλα αστικά κέντρα όχι για να εργαστούν σε βιομηχανίες, αλλά για να εργαστούν, κυρίως, στον δημόσιο τομέα και στον τομέα των υπηρεσιών.

δ) Η κυριαρχία της μικρής ιδιοκτησίας. Στην Ελλάδα, πλην της περιοχής της Θεσσαλίας, δεν υπήρχε σημαντική μεγάλη ιδιοκτησία της γης. Αντίθετα, κυριαρχούσε η μικρή ιδιοκτησία όπου ο κάθε αγρότης είχε ένα μικρό χωράφι που καλλιεργούσε. ε) Οι πελατειακές σχέσεις. Το κράτος ήταν σχεδόν ο μοναδικός σταθερός εργοδότης. Αναπτύχθηκε έτσι μια σημαντική πίεση, η οποία τροφοδότησε το πελατειακό σύστημα. Πολλοί πολιτικοί «εξαγόραζαν» ουσιαστικά τις ψήφους των συμπολιτών τους μέσω του διορισμού μελών της οικογενείας του στο δημόσιο. Ο όρος πελατειακό παραπέμπει στην μεταχείριση του ψηφοφόρου σαν «πελάτη» του πολιτικού.

στ) Παρασιτική νοοτροπία. Αποτέλεσμα αυτής της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής δομής ήταν να αναπτυχθεί σε ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού γενικευμένη αντιπαραγωγική και παρασιτική νοοτροπία, δηλαδή να αναζητεί τρόπους απόκτησης εισοδήματος χωρίς να προσφέρει το ανάλογο προϊόν ή υπηρεσία. Όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά έχουν οδηγήσει σε φαινόμενα όπως:

1. Η παρα-οικονομία. Δίπλα στην επίσημη και φανερή οικονομική δραστηριότητα –αυτή που δηλώνεται στις φορολογικές Αρχές– υπάρχει και μια άλλη, αφανής οικονομική

δραστηριότητα. Το μέγεθός της είναι σημαντικό και βαίνει αυξανόμενο ή μειούμενο ανάλογα με τη στάση του κράτους απέναντι στη φοροδιαφυγή. Δυστυχώς, πέρα από τα έσοδα που χάνει το κράτος δημιουργείται και έντονο αίσθημα αδικίας στους φορολογικά συνεπείς πολίτες.

2. Η υποβάθμιση της πολιτικής. Τα τελευταία χρόνια έχει παρατηρηθεί –όχι μόνο στην Ελλάδα– η υποβάθμιση της πολιτικής εξουσίας (πρωθυπουργός, κοινοβούλιο κτλ.) σε σχέση με την οικονομική εξουσία (επιχειρηματίες, πολυεθνικές επιχειρήσεις, τράπεζες κτλ.).

3. Η προβληματική λειτουργία των θεσμών. Ένα παράδειγμα προβληματικής λειτουργίας είναι η τυπολατρεία - νομολατρεία. Η επιμονή στον τύπο και όχι στην ουσία, έχει ως αποτέλεσμα η συζήτηση ή σύγκρουση να γίνεται για την διαδικασία και όχι για το περιεχόμενο, ο τύπος να πνίγει την ουσία, το ενδιαφέρον από τα ουσιώδη να μετατίθεται στα επουσιώδη. Σχεδόν για τα πάντα χρειάζεται νόμος. Και σε μια εποχή που πολλά πρέπει να ρυθμιστούν και που πολλά συνεχώς αλλάζουν, το αποτέλεσμα είναι η πολυνομία. Αν προστεθούν η έλλειψη προγραμματισμού και οι ρουσφετολογικές ρυθμίσεις, τότε γίνεται λόγος για βιομηχανία νόμων. Αυτό το φαινόμενο όμως δε βοηθά στην καλή λειτουργία της κοινωνίας και της πολιτείας. Έτσι, μάλλον δικαιολογημένα υπάρχει η αίσθηση ότι οι νόμοι υπάρχουν μόνο για τους οικονομικά και κοινωνικά αδύναμους, ενώ οι οικονομικά και πολιτικά ισχυροί κατορθώνουν να ξεφεύγουν.